

Expression of stylistic meaning of anaphora in poetic genre in english and uzbek languages

Mushtariy KURBONOVA¹

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2021

Received in revised form

20 August 2021

Accepted 15 September 2021

Available online

11 October 2021

Keywords:

anaphora,
epiphora,
written speech,
oral speech,
political speech,
emphasis,
repetition,
advertisement.

ABSTRACT

This article describes the importance and peculiarities of the art of anaphora in English and Uzbek. Anaphora is the exact repetition of words or phrases in a poem or verse, a word or phrase at the beginning of a sentence, at the beginning of another line.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ingliz va o'zbek tillarida poetik janrda anafora stilistik vositasining ifoda etilishi

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

anafora,
epifora,
yozma nutq,
og'zaki nutq,
siyosiy nutq,
ta'kid,
takror,
reklama.

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tilida anafora san'atining ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari bayon qilingan. Anafora – she'r yoki banddagi misra, gaplarning boshidagi so'z yoki so'z birikmasining boshqa misralar boshida aynan takrorlanib kelishi.

¹ Lecturer, faculty of Foreign Philology National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek. Tashkent, Uzbekistan.

Выражение стилистического значения анафоры в поэтическом жанре на английском и узбекском языках

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

анафора,
эпифора,
письменная речь,
устная речь,
политическая речь,
ударение, повторение,
реклама.

В статье рассказывается о важности и особенностях искусства анафоры на английском и узбекском языках. Анафора – это точное повторение слов или фраз в стихотворении или стихе, слова или фразы в начале предложения, в начале другой строки.

Hozirgi davrda adabiyotning har bir janri o'zining durdona asarlari va namunalari bilan boyib bormoqda. Bu asarlarning yaratilishida har bir san'at turi yordam beradi. Har bir san'at turi o'z vazifasiga ega. Ular bo'yoqdorlikni oshirishga yordam beradi.

Anafora san'atidan foydalanish yozuv ixtiro qilinishidan ancha avval og'zaki nutqda mavjud bo'lgan. Qabila va guruhlarini boshqarishda o'z fikri va g'oyasini samarali yetkazish uchun nutqlarida foydalanishgan. Yozuv ixtiro qilingandan keyin bu san'at notiqlik vositasi bo'lib saqlanib qoldi va xatto takomillashtirildi.

Tarixiy kitoblardan Gilgamesh dostonida anaforadan foydalanilgan. Hatto bugungi kunda Mario Benedettining she'rlarida ham uchratish mumkin.

*"menga ber kechki ovqat,
menga ber ko'rsatkichlar...
menga ayting agar dengizdan o'tish kerak bo'lsa ...
menga ayting agar cho'ldan o'tish zarur bo'lsa".*

(Gilgamish" dostoni)

Turli tillardagi barcha yozuvchi va shoirlar bu san'atdan o'z asarlarida foydalanadi. Shuningdek, o'zbek va ingliz tillarida ham bu san'atni uchratish mumkin. Dastavval o'zbek adabiyotida anaforaning ahamiyati va ishlatilishi bilan tanishib chiqamiz.

"Anafora" atamasi yunonchadan so'zma-so'z tarjima qilinganda, "Tarjima qilish", "Ko'tarilish" degan ma'noni beradi.

Anafora (takror) – she'r yoki banddagi misra, gaplarning boshidagi so'z yoki so'z birikmasining boshqa misralar boshida aynan takrorlanib kelishi.

Мисол:

*Endi odam quldek sotilmas,
Endi odam o'tga otilmas,
Endi unga qafas bo'lmas jon,
Endi dunyo bo'lmaydi zindon.*

(Hamid Olimjon "Zaynab va Omon")

Anafora, har qanday uslubiy takrorlash singari, she'rni yanada ohangdor va ta'sirchan qiladi, matnning o'ziga xos ilhomlantiruvchisi bo'lib xizmat qiladi va shoirning o'ziga xos ovozi bo'lib, uning ruhiy va hissiy holatini tushunishga yordam beradi. Shuningdek, ushbu san'at turi eng muhim tuyulgan fikrlarning semantik ta'kidlanishi uchun, sintaktik tuzilishi bilan farq qiladigan yaxlit butun tuzilmalarni birlashtirish uchun zarurdir.

Bu nafaqat she'riyatda, balki nasrda ham – murakkab jumlar, iboralar, paragraflar qismlarini takrorlashda uchraydi. Masalan:

“Barcha xilma-xillik, go‘zallik va go‘zallikning barchasi soya va nurdan iborat”.

(L. Tolstoy)

*“... qon yig‘ladi hattoki, ko‘lida g‘ozi.
qon yig‘ladi el, elat, urug‘ va aymoq,
qon yig‘ladi dala-tuz, sahro, qir va bog‘.
qon yig‘ladi beshikda tilsiz norasta,
qon yig‘ladi chol-kampir, dillari xasta.
qon yig‘ladi bog‘da gul, qirda chechaklar,
qon yig‘ladi nomus deb, qiz, kelinchaklar.
qon yig‘ladi qo‘zi-qo‘y taqir o‘tloqda,
qon yig‘ladi: – suv! suv! – deb dehqon qirg‘oqda”.*

(Shuhrat “Mardlik afsonasi”)

Anaforani epifora bilan adashtirmaslik kerak. Ularning ishlatilishi o‘xshash bo‘lsa-da, takrorlanadigan so‘z yoki iboralarning o‘rnida farq qiladi. Agar oxirida bo‘lsa, epifora, boshida bo‘lsa, anafora deyiladi:

*“Men qalampirman,
u qalampir, u qalampir,
biz qalampirmiz,
siz Pepper bo‘lishni xohlamaysizmi?
Doktor Pepper”.*

(“Doctor Pepper” ichimliklar uchun reklama)

Ritorikada anafora bir nechta so‘zlardan iborat bo‘lishi mumkin, unga mos ravishda tanlab olingan birlik butun she‘r yoki nutq davomida takrorlanishi talab qilinadi, ammo tanlab olingan birinchi shakl atrofida diskursiv mantiq saqlanib qolinadi.

Reklama sohasidagi kiyim-kechak, ichimliklar, o‘yinchoqlar, poyabzallar, xizmatlar va ko‘pchilikka taqdim etilishi mumkin bo‘lgan barcha taniqli brend egalari o‘z mahsulotlarini sotish uchun anafora imkoniyatlari yuqori ekanligini juda yaxshi bilishadi. Masalan, Coca-cola holatida ham xuddi shu nom bilan paronomaziya va anafora ishlatilganini kuzatishimiz mumkin. Ushbu ichimlik nomida ikkita so‘z bir-biriga bog‘liq bo‘lmasa ham, bu ichimlikni ko‘pgina qo‘shiq yoki reklamalar orqali ommaviy tarqalishidan tashqari, uni o‘rganishni yengillashtiradigan “o” va “a” unli tovushlarining ichki takrorlanishlari mavjud.

Anafora nafaqat, mahsulot nomiga alohida urg‘u berishda, shuningdek, uni sotishda foydalaniladigan qo‘shiq va iboralarda ham taqdim etiladi. Masalan, “Corona Extra” pivosi; uning reklamasida anafora mavjud bo‘lgan paronomaziya:

*“Qo‘shimcha toj,
uni ko‘rish –
uni sevish”.*

Bundan shuni bilsak bo‘ladiki, reklama beruvchilar ko‘p sotilishi uchun o‘z mahsulotlarining reklamasida oddiy va takroriy so‘z bilan yaxshi natijaga erishiladi.

Endi ingliz tilida bu san‘atning ishlatilishi haqida to‘xtalsak, anafora - bu ketma -ket jumalarda, iboralarda yoki gaplarning boshida so‘z yoki iborani takrorlash xususiyatiga ega bo‘lgan ritorik vosita. Anafora yozuvchilarga ma‘noni yetkazish, ta‘kidlash va kuchaytirish uchun adabiy vosita sifatida yordam beradi.

Misol uchun, taniqli ingliz yozuvchisi Ch. Dickens o‘zining “A Tale of Two Cities” asari boshida foydalangan:

“It was the best of times, it was the worst of times, it was the age of wisdom, it was the age of foolishness, it was the epoch of belief, it was the epoch of incredulity, it was the season of Light, it was the season of Darkness...”

“It was” frazasining takroriy ishlatih orqali yozuvchi Through repetition of the phrase “It was,” Dickens o‘quvchiga u tasvirlayotgan vaqt qarama – qarshiliklar va haddan tashqari ziddiyatlarga to‘la o‘tmish ekanligini ta’kidlaydi. Bundan tashqari, kitobxonning o‘sha davr bilan hozirgi vaqtni bog‘lashga yordam beradi.

Anafora hissiyotni ifodalash uchun, gap yoki fikrni ta’kidlash yoki tasdiqlash vositasi sifatida ishlatiladi. Misol uchun:

- *“Go big or go home.”*
- *“Be bold. Be brief. Be gone.”*
- *“Get busy living or get busy dying.”*
- *“Give me liberty or give me death.”*
- *“You’re damned if you do and you’re damned if you don’t”.*

Nutq va yozuv haqida gap ketganda, anafora bilan so‘z va iboralarga ritm berish mumkin. Bu tinglovchilarga hissiyot, ilhom, motivatsiya va hattoki, ularning xotirasini ham jalb qilish orqali kuchli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. So‘zlar yoki jumlar boshida takrorlanishning bunday namunasi, ayniqsa, tinglovchilarni jalb qilish vositasi sifatida siyosiy nutq va matnda foydalidir. Anafora ularning e’tiborini tortadi va kuchli taassurot qoldiradi, misol uchun:

“We came, we saw, we conquered”.

(lotin tilidan tarjima, Rim senatiga Yuli Sezar tonidan yozilgan xat)

“Do you realize that when you ask women to take their cause to state referendum you compel them . . . to beg men who cannot read for their political freedom? Do you realize that such anomalies as a college president asking her janitor to give her a vote are overstraining the patience and driving women to desperation? Do you realize that women in increasing numbers indignantly resent the long delay in their enfranchisement?”

(Carrie Chapman Catt)

Anafora she’riyatda ham keng ishlatiladi, bu bilan musiqiy ohangdorlikni oshiradi, quyida berilgan misoldan ko‘rishimiz mumkin:

*There is a season – turn, turn, turn
And a time to every purpose under heaven
A time to be born, a time to die
A time to plant, a time to reap
A time to kill, a time to heal
A time to laugh, a time to weep
 (“Turn, Turn, Turn”, Pete Seeger)
There’s nothing you can do that can’t be done
Nothing you can sing that can’t be sung
Nothing you can say, but you can learn how to play the game
It’s easy*

(“All You Need Is Love”, John Lennon and Paul McCartney)

Umumiy ma’noda, anafora – bu takrorlash. Biroq, anafora san’ati bilan takrorlash maqsadi o‘ziga xosdir. So‘z yoki iboralarning o‘ziga xos bo‘lmagan takrorlanishi yozma nutqda ham, og‘zaki nutqda ham doim sodir bo‘lishi mumkin. Anaforadagi takror ketma-ket jumla, ibora yoki gaplarning boshidagi so‘z yoki iboraning takrorlanishi. Shuning uchun, bu takrorlash adabiy yoki ritorik ta’sir uchun ishlatiladi.

Ingliz tilida ham o'zbek tilidagi kabi adabiyotda anafora so'zlar va fikrlarni ta'kidlash vositasi sifatida foydalaniladi. Bundan tashqari, u to'g'ri ishlatilganda lirik va badiiy ta'sir berishi mumkin. O'quvchilar tez-tez anafora ega bo'lgan parchalarni xotirada yaxshi saqlaydi. Bu nafaqat, o'quvchining tajribasini va tildan zavqlanishini oshiradi, balki yozuvchining o'z asarida ma'noni yetkazish va mustahkamlash qobiliyatini kengaytiradi.

Afsuski, noto'g'ri ishlatilganda, anafora o'quvchi uchun begona bo'lishi mumkin. Bu juda chalg'ituvchi, majburlovchi yoki ta'kidlovchi ko'rinishi mumkin. Anafora – adabiy vosita sifatida ishlatish va so'zlarning tabiiy oqimi o'rtasidagi muvozanat. Shuning uchun, yozuvchilar o'quvchini g'azablantirmaslik yoki tushkunlikka tushirmaslik uchun anaforani qachon va qanday ishlatishni diqqat bilan o'ylab ko'rishlari kerak.

Anafora ko'pincha yozuvchilar tomonidan his -tuyg'ularni uyg'otish uchun ishlatiladi. Bu Eli Vizelning so'zlarini "Befarqlik" bilan boshlagan nutqida kuchli isbotlangan. Garchi, atama sifatida, befarqlik hissiyot yo'qligini bildirsa ham, Viselning bu so'zni takrorlashi o'quvchi/tinglovchiga teskari ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun, bu holatda anafora sifatida befarqlik, hamdardlik va qayg'u hissiyotlarini keltirib chiqaradi. O'quvchi/tinglovchida his-tuyg'ularni uyg'otadigan ritorik qurilma yozuvchi uchun ma'no yaratish vositasi sifatida qimmatlidir:

"Indifference elicits no response. Indifference is not a response. Indifference is not a beginning; it is an end. And, therefore, indifference is always the friend of the enemy, for it benefits the aggressor-never his victim, whose pain is magnified when he or she feels forgotten".

(Elie Wiesel)

Anafora, shuningdek, yozuvchilar uchun kontseptsyani mustahkamlash yoki ta'kidlash uchun ajoyib ritorik qurilma. Bir so'z yoki iborani ketma - ket keladigan jumlar yoki iboralar boshida takrorlash orqali, bu so'z yoki ibora bilan ifodalangan tushuncha yoritiladi va o'quvchi uchun birinchi o'ringa chiqariladi. Mark Twain o'zining kuchli urg'usidan foydalanib, jangda itning kattaligi bilan it jangining kattaligiga bog'laydi. O'lchov ta'sirini anafora orqali ta'kidlab, Mark Twain tashqi ehtiros va motivatsiyaga qaraganda tashqi, jismoniy kattalik natijaga kamroq ta'sir qiladi degan tushunchani ta'kidlay oladi.

"It's not the size of the dog in the fight; it's the size of the fight in the dog".

(Mark Twain)

Yozuvchi ketma-ket jumlar boshida so'z yoki iborani takrorlab, o'quvchi uchun shoshma -shosharlik hissi yoki harakatga chaqiruvni yaratishi mumkin. Masalan, qirol Martin Lyuterning kichik nutqida, u o'z o'quvchilarini/tinglovchilarini harakatga chaqirish vositasi sifatida "orqaga qayt" iborasini ishlatadi. Bundan tashqari, bu iboraning takrorlanishi, samarali anafora olib keladi, chunki u o'quvchi/tinglovchining ko'rsatmani ko'rib chiqishi va bajarishi uchun shoshilinchlik hissini yaratadi. Shuning uchun, siyosiy yoki motivatsion yozish uchun anafora - kuchli ritorik vosita.

"Go back to Mississippi, go back to Alabama, go back to South Carolina, go back to Georgia, go back to Louisiana, go back to the slums and ghettos of our northern cities, knowing that somehow this situation can and will be changed".

(Martin Luther King Jr.)

Yuqorida ko'rilgan misollardan xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, ingliz va o'zbek tilida anafora san'ati nutq yoki she'riy asar yanada ohangdor va ta'sirchan qiladi, matnning o'ziga xos ilhomlantiruvchisi bo'lib xizmat qiladi va shoirning o'ziga xos ovozi

bo'lib, uning ruhiy va hissiy holatini tushunishga yordam beradi. Shuningdek, ushbu san'at turi eng muhim tuyulgan fikrlarning semantik ta'kidlanishi uchun, sintaktik tuzilishi bilan farq qiladigan yaxlit butun tuzilmalarni birlashtirish uchun zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karen van Hoek, Professor Karen Van Hoek. Anaphora and Conceptual Structure, 1997. – P. 115.
2. Ruslan Mitkov. Anaphora Resolution, 2014. – P. 16.
3. Francis Cornish, Maitre de Conferences in General Linguistics Francis Cornish. Anaphora, Discourse, and Understanding: Evidence from English and French, 1999. – P. 3.
4. Tanya Reinhart. Anaphora and Semantic Interpretation, 2016. – P. 45.
5. Денис Заварицкий. Анафора на русском жестовом языке, 2021. – С. 4.